

SVENSKA ARMÉNS HANDGRANAT VID 2:RA VÄRLDSKRIGETS UTBROTT

av Rolf Öström

Handgranat m/40 bestod av två stycken cylindriska delar rörligt förbundna med varandra. Tändningsfunktionen var baserad på en förspänd fjäder försedd med ett pånitat slagstift. När båda handgranatsdelarna efter utkast slog ned skulle rörelse mellan delarna tvinga fjädern snäppa över i en rörelse så att slagstiftet slog mot en sprängpatron som detonerade handgranaten ögonblickligt. Denna konstruktion visade sig sent - fanns ute på förbanden - vara farlig.

Den säkerhetsskena som efter utkast skulle dras ur handgranaten kunde ramla ur vid felhantering och därmed blev handgranarten armerad och livsfarlig. För säker hantering krävdes att vid urdragning av säkerhetssprinten (transportsäkring) att handgranaten hölls i kasthanden och att handen omslöt vingarna. Att ömsa hand kunde innebära katastrof. Säkert kast krävde fritt fält - grenar och buskar kunde utlösa handgranaten. Handgranaten, Hgr m/40 drogs in och svenska armén hade inga handgranater vilket betraktades som synnerligen besvärande.

Bild. "Handgranat m/40", foto av plansch avsedd för utbildning. Foto Nils Örnebring.

Svenska Försvaret lyckades inköpa 350 000 skafthandgranater från Hitler-Tyskland, benämnd inom svenska försvaret för spränghandgranat m/39.

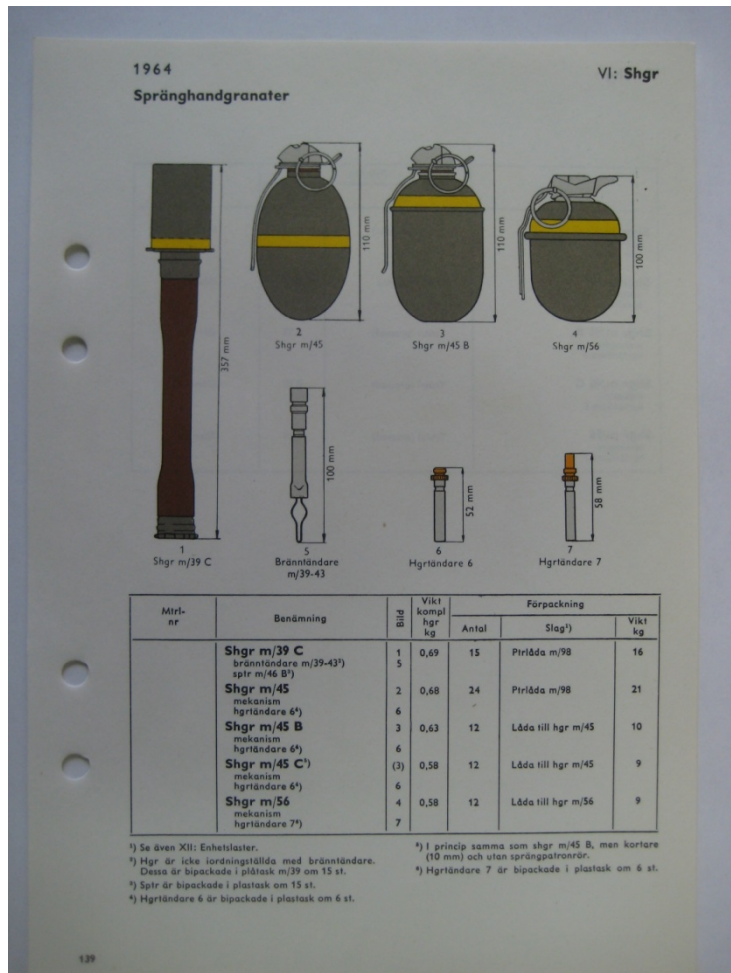

Bild: Handgranatsmodeller. Foto Nils Örnebring

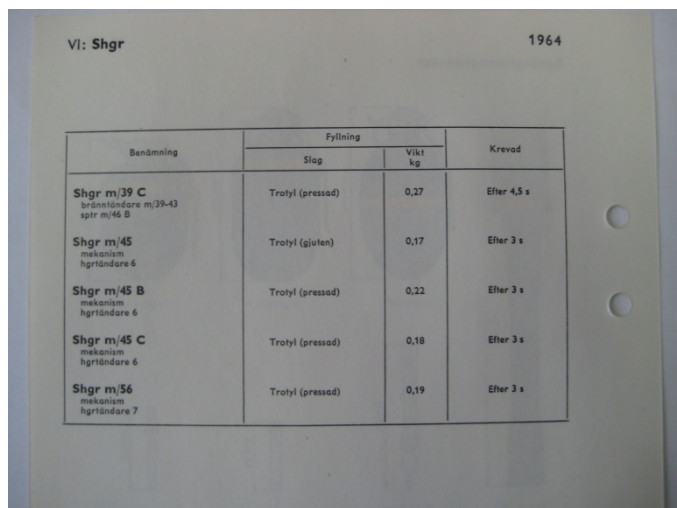

Bild: Data på handgranatsmodeller ovan. Foto Nils Örnebring

Denna skafthandgranat var försedd med en bräntändare som skulle brinna i 4,5 sekunder. Vid strid skulle man snabbt dra ut ett snöre i ändan försedd med en metallspiral och då skulle den pyrotekniska satsen brinna i 4,5 sekunder vilket skulle ge en bra bansäkring. I fält ansågs denna tid för lång då risk för att fienden skulle kunna hinna kasta tillbaka skafthandgranaten innan den exploderade. Rekommendation vid kast var: säg sakta "Dagens Nyheter" innan du kastar! Efter en tid ute på förband visade sig att det förekom enstaka bräntändare som fungerade ögonblickligt och därmed livsfarliga. Ånyo saknade våra beredskapsförband fungerande handgranater.

Kungliga Krigsmaterielverket (KKV) utlyste då en tävlan som kom att stå mellan Bofors Nobelverken, Svenska Tändstickbolaget och Försvarets Fabriksstyrelse. Det företag som först kunde tillverka en säker bräntändare skulle få en stor order på tillverkning av tändare avsedda för de 350 000 skafthandgranater som var inköpta till Tyskland. Kraven för godkännande var att bräntändaren skulle fungera efter lagring i tropiskskåp, värmeskåp och frysskåp enligt framtagen kravspecifikation.

Inom Försvarets Fabriksstyrelse fick Ammunitionsfabriken Marieberg uppdraget att ta fram en tändare. Under 1943 hade man tagit fram mekaniska detaljer kopierade efter den tyska konstruktionen. Även en anfyrningsats och en fördröjningsats fanns framtagna men de hade inte gett en säker och jämn funktion.

Här kommer jag in i skeendet. Under våren 1940 (2:ra Världskriget 2:ra krigsår) hade jag tagit anställning vid Försvarets Verkstadsnämnd. Det var de blivande FFV-enheterna som sammanfördes under denna nämnd. Ombildades skedde år 1943 till Försvarets Fabriksstyrelse och som den 1:a juli samma år blev Försvarets Fabriksverk senare enbart med företagsnamnet FFV. Anställningen var som verktygskonstruktör vid ammunitionsfabriken Marieberg i Stockholm och jag skulle ingå i en arbetsgrupp som skulle genomföra en överflyttning av och utbyggnad av den sprängtekniska verksamheten på Marieberg till nyanlagda Ammunitionsfabriken Zakrisdal i Karlstad. Jag var med och drev denna verksamhet i Karlstad från våren 1941 till hösten 1943. Min närmaste släkt fanns i Stockholmsområdet och jag ville gå vidare i karriären. När överingenjör Sven Sandgren fick kännedom om mina planer om att sluta mitt arbete vid Ammunitionsfabriken Zakrisdal erbjöds jag att ta hand om bräntändarprojektet på Ammunitionsfabriken Marieberg i Stockholm.

Förutom problemen med tändaren visade det sig att kaliumbikromatet i fördröjningsatsen var hälsovådligt. Arbetsplatser för påfyllning av sats i stubinrör samt pressning måste byggas in och förses med säker dammsugningsutrustning. Vi provade med ändringar i satsen och med att variera pressstryck. Vi ändrade ytor och hårdhet på rivspiralen. En gång trodde vi att vi fått fram en tändare som uppfyllde kravspecifikationen men det visade sig att lågan som skulle tända sprängkapseln inte kunde bränna igenom fuktskyddet. Vi blev nervösa när rykten kom att än hade Bofors Nobelverken och än hade Svenska Tändstickaktiebolaget löst problemen och fått fram en fungerande tändare. På Armétygförvaltningen och KKV var man frustrerade. En person fick i uppdrag att följa upp och driva projektet. Fram på våren 1943 hade våra prov på Ammunitionsfabriken Marieberg gått så bra att vi ville visa upp resultat för "Armétyg" och KKV. Allt såg bra ut men vid värmeprövet hördes en knall! Snopet och nesligt. Det tog dock inte så lång tid att lösa problemet. Vi, Försvarets Fabriksverk, vann tävlingen och fick tillverkningsordern. 1 juni 1944 fick jag i uppdrag att starta tillverkning av bräntändare vid Ammunitionsfabriken Zakrisdal i Karlstad. Äntligen hade Svenska Armén fungerande handgranater, shgr m/39C!

Bild: Handgrant avsedd för utbildning. Foto Nils Örnebring

Det gick rykten och spekulationer om att det skulle vara tyska krigsfångar hade tillverkat bräntändarna till de aktuella skafthandgranaterna och genom sabotage fått bräntändare att brinna utan fördröjning. Påstående utreddes aldrig!

Bild: Ask med "Tyska Bräntändare". Foto Nils Örnebring

Jag fick sedan olika intressanta arbeten ända till min pensionering vid FFV och förblev på detta vis värmlänning som jag föddes till och levde mina fyra första levnadsår.